

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านล้านนาเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการพัฒนาทางภาษาไทย
 - 1.1 หลักการพัฒนาทักษะทางภาษาไทย
 - 1.2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทย
 - 1.3 ทักษะทางภาษาไทยกับการสอน
 - 1.4 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (สาระการเรียนรู้ภาษาไทย)
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ และจิตวิทยาการเรียนรู้
สำหรับเด็ก
 - 2.1 จิตวิทยาและการพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษา
 - 2.2 ความต้องการของวัยเด็กตอนกลาง
 - 2.3 หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 - 2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพื้นบ้านล้านนาและการเล่น
พื้นบ้านไทย
 - 3.1 ความหมายของการเล่นและความหมายของการเล่นพื้นบ้านล้านนา
 - 3.2 ประวัติและวิวัฒนาการของการเล่น
 - 3.3 ลักษณะของการเล่นพื้นบ้านล้านนา
 - 3.4 ประเภทของการเล่นพื้นบ้านล้านนา
 - 3.5 วิธีการเล่นตามกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านล้านนา
 - 3.6 คุณค่าของการเล่นพื้นบ้าน ไทย
 - 3.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพื้นบ้านล้านนาและการเล่นพื้นบ้านไทย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการพัฒนาทางภาษาไทย

หลักการพัฒนาทักษะทางภาษาไทย

การใช้ภาษาเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอด มิใช่ลักษณะทางธรรมชาติหรือพันธุกรรม การเรียนรู้วิชาภาษาไทยจึงถือเป็นวิชาทักษะจำเป็นต้องฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้เกิดทักษะในการพัฒนาทักษะทางภาษาไทยต้องมีหลักในการฝึกปฏิบัติและต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภาษาไทย คือ หลักการพัฒนาทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ดังที่ จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ (2526, หน้า 213-226) ได้เสนอแนะหลักการพัฒนาทักษะการฟังของภาษาไทยไว้พอสรุปได้ ดังนี้

หลักการพัฒนาทักษะการฟัง

1. การฝึกปฏิบัติจริง การพัฒนาทักษะการฟังสิ่งที่สำคัญผู้สอนจะต้องให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง เช่น เล่าเรื่องให้ฟังแล้วให้ตอบคำถาม เพื่อความจำและความเข้าใจ
2. การใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติให้พอเหมาะและสม่ำเสมอ หลักการนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาทักษะการฟังได้ดี ผู้สอนควรพิจารณาว่าเด็กระดับนั้น ๆ ควรฝึกการฟังวันละกี่นาที กิจกรรมการฝึกไม่ควรจำเจซ้ำซากเพื่อไม่ให้เด็กเบื่อหน่าย
3. เนื้อหาที่ใช้ฝึกปฏิบัติควรเป็นไปตามลำดับจากง่ายไปยาก การพิจารณาความง่ายยากของเนื้อหาที่จะใช้ฝึกปฏิบัติเริ่มจากพิจารณาพื้นฐานของเด็กว่าควรเริ่มจากจุดใด เมื่อเด็กพัฒนาขึ้นแล้ว เนื้อหาที่เพิ่มความยากขึ้น การพัฒนาทักษะการฟังก็จะเพิ่มขึ้นตามลำดับ
4. ในการฝึกปฏิบัติควรสมมุติสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่ผู้เรียนประสบในชีวิตประจำวัน ตามหลักการนี้ผู้เรียนจะมีความสนใจตั้งใจเพราะเห็นประโยชน์และการฝึกปฏิบัติก็จะไม่ยากเกินความสามารถ
5. การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการฟังควรจัดโดยให้สัมพันธ์กับทักษะอื่น ๆ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนเป็นทักษะทางภาษาที่มีความสัมพันธ์กัน ในชีวิตประจำวันเราจะใช้ทักษะทั้ง 4 ประสมกันไป มิได้แยกเป็นอย่าง ๆ ในการฝึกปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมก็ควรคำนึงถึงหลักข้อนี้ โดยเฉพาะการฟังนั้นเป็นทักษะคู่กันกับการพูด จึงมักจะต้องฝึกไปด้วยกันเสมอ
6. ในการฝึกปฏิบัติควรคำนึงถึงการให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับ การให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับจะช่วยให้การฝึกปฏิบัติเป็นไปอย่างมีความหมายแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้รับรู้จุดบกพร่องเรื่องการฟังของตนเองจะได้ปรับปรุงแก้ไขโดยวางแผนร่วมกับผู้สอน ในขณะเดียวกันการได้รับรู้ว่าตนเองมีความสามารถในการฟังดีก็จะเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนมีกำลังใจปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะการฟังต่อไป

จากหลักการพัฒนาทักษะการฟังดังกล่าว จะเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงมากที่สุด ในขณะจัดกิจกรรมคือ ต้องให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในขณะที่ฟัง เช่น ตอบคำถาม หรือ เขียนสรุป

สิ่งที่ได้ฟัง และอาจประเมินผลการฟังเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนได้นำข้อบกพร่องไปพัฒนาในส่วนที่ยังต้องแก้ไข และชื่นชมให้กำลังใจแก่นักเรียนที่ปฏิบัติได้ตามจุดประสงค์ของกิจกรรมเพื่อเป็นการเสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียนด้วย ทักษะการฟังนั้น ไม่สามารถจะจัดแยกออกจากทักษะการพูด การอ่าน และการเขียนได้ เพราะทั้ง 4 ทักษะ ครูผู้สอนต้องสอนให้สัมพันธ์กัน ดังที่ อัจฉรา ชิวพันธ์ (2526, หน้า 255) ได้เสนอแนะหลักการพัฒนาทักษะการพูดทางภาษาไทยไว้ 10 ประการ พอสรุปได้ดังนี้

หลักการพัฒนาทักษะการพูด

1. การพัฒนาทักษะการพูดต้องศึกษาภูมิหลังของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ หากครูได้ศึกษาภูมิหลังของเด็กก็จะมีส่วนช่วยในการจัดการพัฒนาทักษะการพูดให้กับเด็กได้เหมาะสมยิ่งขึ้น ภูมิหลังของเด็กที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการพูด ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้และถ่ายทอดของเด็ก เพราะเด็กแต่ละคนมีความสามารถในการรับรู้และถ่ายทอดต่างกัน ถ้าครูมีความรู้ความเข้าใจในความสามารถของเด็กแต่ละคนแล้วก็จะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงตลอดจนจัดกิจกรรมเพื่อที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางการพูดได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เพื่อให้เขาได้พัฒนาการพูดของเขาได้ตามอัตภาพและศักยภาพที่มีอยู่

2. การพัฒนาทักษะการพูดควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล การพัฒนาทักษะการพูดให้กับเด็กนั้น ครูควรได้ตระหนักถึงความสามารถเฉพาะตัวของเด็กว่ามีความก้าวหน้าขึ้นมากน้อยเพียงใดในตัวของเขาเอง ไม่ควรเปรียบเทียบความสามารถของเด็กคนอื่น ๆ แต่ถ้าเด็กคนใดมีปัญหาทางการพูดโดยอาจเกิดความบกพร่องของอวัยวะภายในการพูด เช่น ลิ้นไก่สั้น ลิ้นคับปาก ฯลฯ ครูไม่สามารถแก้ไขได้ ควรปรึกษาแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญรักษานำบัดต่อไป อย่างไรก็ตามการจะพัฒนาทักษะการพูดให้ได้ผลนั้น ครูต้องเอาใจใส่ในการศึกษาสาเหตุเพื่อหาทางแก้ไขกับเด็ก

3. การพัฒนาทักษะการพูดเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดเวลา การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางทักษะการพูดนั้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ครูเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะการพูดให้เด็กได้พัฒนาความสามารถของเขาอย่างเต็มที่

4. การพัฒนาทักษะการพูดต้องอาศัยบรรยากาศที่มีอิสระเสรี การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในการเรียนการสอนที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนและสนใจในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากขึ้น

5. การพัฒนาทักษะการพูด จัดเพื่อเด็กทุกคน เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันที่จะได้รับการพัฒนาทักษะการพูด ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามความสามารถโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ควรส่งเสริมช่วยให้เด็กทุกคนเข้าใจ และยอมรับคุณค่าของการพัฒนาทักษะการพูด

6. การพัฒนาทักษะการพูดต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย การที่จะพัฒนาทักษะการพูดให้มีประสิทธิภาพนั้น มิใช่เป็นเพียงหน้าที่ของครูภาษาไทยเท่านั้นที่จะคอยให้ความช่วยเหลือแก้ไขเรื่องการพูดให้กับเด็ก ครูทุกคนควรให้ความร่วมมือในการที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีในการพูด และคอยแนะนำตักเตือนเมื่อเห็นนักเรียนพูดได้ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ทางโรงเรียนก็ควรจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการพูดของเด็กให้สอดคล้องกัน

7. การพัฒนาการพูดต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง การที่เด็กจะสามารถพัฒนาทักษะการพูดได้ดีขึ้น เขาควรจะได้รับโอกาสที่จะฝึกฝนตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น มีโอกาสที่จะฟังและอ่านให้มากขึ้น นอกจากนี้ครูควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีโอกาสพูด เพื่อจะได้รวบรวมข้อดีหรือข้อบกพร่องไว้ปรับปรุง

8. การพัฒนาทักษะการพูดต้องค่อยเป็นค่อยไป การจะพัฒนาทักษะการพูดให้ได้ผลดีนั้น ผู้สอนควรได้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับและวัยของเด็ก การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดควรมีการปรับปรุงกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ มิให้ซ้ำซากเพราะเด็กจะเบื่อหน่าย

9. การพัฒนาทักษะการพูดต้องอาศัยความพร้อมและศรัทธาของผู้เรียน ความพร้อมและศรัทธาของผู้เรียนจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการของการเรียนการสอน การที่เด็กจะเรียนอะไรได้ดี เด็กจำเป็นต้องมีความพร้อมเสียก่อน ครูจำเป็นต้องส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมก่อนเรียน ในเรื่องความศรัทธาครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการพูดที่ถูกต้องชัดเจนเด็กจึงจะเกิดความศรัทธาและยึดแบบอย่างในการปฏิบัติ

10. การพัฒนาทักษะการพูดต้องให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับ การฝึกทักษะทุกประเภท การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียน เพื่อที่เขาจะได้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้หมดสิ้นหรือลดน้อยลง ยังผลให้เขาได้พัฒนาตนเองในสิ่งที่ฝึกฝนได้อย่างเต็มที่ การพัฒนาทักษะการพูดให้กับเด็กเช่นกันเด็กควรได้มีโอกาสได้รับข้อมูลย้อนกลับ อาจทำโดยครูและเพื่อนร่วมกันประเมิน หรือบันทึกเสียงขณะที่เด็กพูดแล้วนำมาเปิดให้เขาฟัง เพื่อจะได้รับข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการพูดโดยตรง

หากพิจารณาตามหลักการพัฒนาทักษะการพูดข้างต้น หลักการพัฒนาทักษะการพูดต้องค่อยเป็นค่อยไป อาศัยความพร้อม ความสนใจ ความศรัทธา เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงก็จะทำให้เปลี่ยนท่าทีและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาการพูดของตนมากขึ้น ในขณะเดียวกันผู้สอนต้องจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ความสามารถและให้เข้าร่วมกิจกรรมการพูดให้มากยิ่งขึ้น การพูดเป็นกิจกรรมที่สร้างความเชื่อมั่น สร้างเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเอง โดยเฉพาะหากมีทั้งกิจกรรมการพูดเดี่ยว และกิจกรรมการพูดในกลุ่มน่าจะช่วยพัฒนาทักษะการพูดได้มากยิ่งขึ้น

หลักการพัฒนาศักยภาพทางภาษาไทยตามหลักของการพัฒนาทักษะการอ่าน เสริมศรี หอทิมาวรกุล (2526, หน้า 343) ได้เสนอแนะหลักการพัฒนาศักยภาพการอ่านไว้ สรุปได้ดังนี้

หลักการพัฒนาศักยภาพการอ่าน

1. จุดมุ่งหมายของการอ่านมีหลายระดับ ครูจำเป็นต้องช่วยให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการอ่านให้สูงขึ้น เช่น ให้สามารถอ่านได้ด้วยความสะดวกคล่องแคล่วรวดเร็ว เข้าใจเรื่องที่อ่าน จับประเด็นของเรื่องที่อ่านได้ รู้จักใช้วิจารณ์งานในการอ่าน ตลอดจนสามารถแสวงหาความรู้และความเพลิดเพลินจากการอ่าน

2. ในการสอนอ่านควรมุ่งพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ ที่จำเป็นในการอ่าน มิใช่มุ่งให้นักเรียนจดจำเนื้อหาในหนังสือเรียน ครูควรฝึกให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

3. ครูควรจัดกิจกรรมการสอนอ่านโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กในห้องเรียนแทบทุกห้อง มักจะมีเด็กที่มีปัญหาในการอ่านอยู่หลายคน ปัญหาที่สำคัญคือเด็กอ่านไม่ได้ อ่านตะกุกตะกัก หรือ อ่านเป็นคำ ๆ ได้ แต่ไม่เข้าใจเรื่องที่อ่าน ปัญหาด้านอื่น ๆ เช่น อ่านคำควบกล้ำไม่ชัด อ่านข้ามคำ อ่านซ้ำคำเดิม อ่านกลับ เป็นต้น ดังนั้นครูจะต้องพยายามวินิจฉัยข้อบกพร่องในการอ่านของนักเรียน และเร่งแก้ไขเพื่อมิให้มีปัญหายืดเยื้อต่อไปในชั้นสูง ๆ หากเด็กที่ไม่สามารถเรียนทันเพื่อน ครูควรวิเคราะห์สอนซ่อมเสริมด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาที่วินิจฉัยไว้เพื่อให้เด็กมีความหวังที่จะอ่านได้เหมือนเพื่อน ๆ

4. ครูควรส่งเสริมเด็กที่อ่านได้ดีให้พัฒนายิ่งขึ้น เมื่อพบว่าเด็กสามารถอ่านได้ในระดับสูงกว่าเด็กทั่วไปในชั้นเรียน ครูควรรหาหนังสือที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็กให้อ่าน หรือแนะนำชื่อหนังสือที่เหมาะสมให้ไปขอยืมจากห้องสมุดหรือทำบัตรงานเพิ่มเป็นพิเศษเพื่อเสริมทักษะ หากครูละเลยไม่หาวิธีส่งเสริมเด็กที่อ่านเก่ง เด็กเหล่านี้ก็อาจเบื่อหน่ายการเรียนและขาดโอกาสที่ดีไปอย่างน่าเสียดาย

5. ครูควรฝึกทักษะการอ่านให้สัมพันธ์กับทักษะอื่น ๆ ทั้งด้านการฟัง พูด และเขียน เช่น ให้นักเรียนสรุปเรื่องที่อ่านให้เพื่อน ๆ ฟัง อภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวละครในเรื่องที่อ่าน แล้วให้เขียนความคิดเห็นว่าชอบตัวละครใดมากที่สุด เพราะอะไร หรือถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ นักเรียนจะอย่างไร เป็นต้น จะเห็นว่าการสอนภาษาไทยจำเป็นต้องสอนทักษะทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียนให้สัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา

6. การสอนอ่านและการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ควรจัดให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยครูช่วยพัฒนาศักยภาพการอ่านที่นำไปใช้ในการเรียนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ครูไม่ควรปล่อยให้เด็กนักเรียนอ่านผิด ๆ หรืออย่าคิดว่าไม่ใช่ชั่วโมงภาษาไทยไม่จำเป็นต้องสนใจเรื่องภาษา

การพัฒนาทักษะการอ่านข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การอ่านเป็นความพยายามในการตีความหมายของคำ อักษร และสัญลักษณ์เพื่อสร้างความเข้าใจตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ยังอ่านไม่คล่อง บางคนอ่านตะกุกตะกักไม่ราบรื่น การจัดกิจกรรมจึงเป็นการสร้างบรรยากาศเสริมการอ่านให้สามารถอ่านคล่องแคล่ว อ่านได้รวดเร็ว ทั้งอ่านเดี่ยว อ่านในกลุ่ม และยังต้องจัดกิจกรรมให้สัมพันธ์กับทักษะการฟัง การพูด และการเขียนด้วย จึงจะเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

จากหลักในการพัฒนาทักษะการฟัง การพูด การอ่าน ที่นักวิชาการได้ให้แนวทางตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการพัฒนาทักษะการเขียน วรณี โสมประยูร (2526, หน้า 471) ได้เสนอแนะหลักการพัฒนาทักษะการสอนเขียนเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะการเขียนไว้ 13 ประการ ดังนี้

หลักการพัฒนาทักษะการสอนเขียน

1. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเขียน ครูต้องวางแผนและบันทึกการสอนระดับบทเรียน โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร วุฒิภาวะของผู้เรียน สื่อที่ใช้ประกอบการสอน และการประเมินผลเป็นหลักสำคัญ
2. เตรียมความพร้อมสำหรับบทเรียนใหม่ โดยนำประสบการณ์เดิมมาเป็นพื้นฐานเพื่อถ่ายโยงไปให้เกิดความรู้ใหม่ มีการเปรียบเทียบความรู้เก่ากับใหม่เพื่อป้องกันความสับสนและทำให้เข้าใจบทเรียนใหม่ชัดเจน
3. สอนให้เข้าใจความหมายคำ และประโยค นอกจากใช้วิธีนำของจริง ของจำลอง และภาพมาสอนให้เข้าใจแล้ว ครูอาจใช้วิธีสร้างสถานการณ์ให้เด็กเกิดแนวความคิดหรือเข้าใจความหมายด้วยตนเอง เช่น ครูจะสอนคำว่า “ผลไม้” ครูนำภาพ เงาะ ลำไย มังคุด มะม่วง น้อยหน่า และอื่นๆ มาให้ดูแล้วถามว่า “เมื่อเอาภาพทั้งหมดรวมกันจะเรียกว่าอะไร” นักเรียนจะเกิดมโนคติว่า “ผลไม้” เพราะแต่ละอย่างเป็นผลไม้
4. สร้างบรรยากาศ ในการสอนเขียนนักเรียนจะเขียนได้ต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ เด็กจะเขียนได้ดีจะต้องอยู่ในบรรยากาศที่ทำให้รู้สึกสบายใจ อบอุ่นใจ เป็นของตัวเอง มีอิสระเสรีและมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนและครู ดังนั้นในการสอนเขียนครูจะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทักษะการเขียนด้วย เช่น ให้เขียนเรื่องตามใจชอบ จากภาพที่กำหนดให้
5. กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนแต่ละครั้งไว้อย่างชัดเจน แล้วให้นักเรียนทราบจุดมุ่งหมายนั้นด้วย เพราะกิจกรรมภาษาไทยมักเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนด้วยเสมอ ในการสอนแต่ละครั้งจึงควรเน้นทักษะใดทักษะหนึ่งให้ชัดเจนและนำทักษะอื่นประกอบให้สัมพันธ์กัน

6. กิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนฝึกเขียน ควรเป็นเรื่องที่นักเรียนมีประสบการณ์มาก่อนจึงจะสามารถเขียนได้ เช่น ให้เขียนเรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่นักเรียนเคยไป เด็กแต่ละคนก็จะเขียนเรื่องแตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละคน จึงเป็นการพัฒนาทักษะการเขียนของผู้เรียน

7. วิธีฝึกทักษะ การเขียนเป็นทักษะทางภาษาที่ยากมาก เด็กจะมีทักษะการเขียนได้ จำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการฝึกฝนเขียนต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย นอกจากนี้ครูจะต้องวางแผนและตั้งจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนตามลำดับขั้น โดยฝึกเขียนจากสิ่งที่ง่ายและใกล้ตัว แล้วค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทีละน้อยตามระดับวุฒิภาวะและศักยภาพของเด็กแต่ละคน

8. ใช้สิ่งเร้าและสร้างแรงบันดาลใจ การเขียนเป็นเรื่องยาก บางครั้งเด็กต้องการเวลาสำหรับสร้างสรรค์ความคิด เมื่อให้เด็กเขียนในเวลาจำกัดเด็กอาจเขียนไม่ได้ ถ้าครูจัดประสบการณ์จัดสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ให้เด็กเกิดความประทับใจ หรือมีความคิดเห็นต่อสิ่งใดอย่างลึกซึ้ง เด็กจึงจะเขียนได้ ปัจจุบันการสอนเขียนครูควรนำสิ่งเร้ามาให้เด็กดูแล้วเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่เห็น จึงจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กอยากเขียนยิ่งขึ้น สิ่งเร้าในที่นี้ ได้แก่ สิ่งของจำลอง ภาพ สถานการณ์ นิทาน เหตุการณ์ และอื่น ๆ

9. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตน การเสริมแรงด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เด็กมีกำลังใจในการฝึกทักษะการเขียน เพราะทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ยาก จำเป็นต้องเลือกคำ ประโยค มาใช้ให้ถูกต้องตามแบบแผนของหลักภาษา จึงจะสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดี หากครูผู้สอนทำให้ผู้เรียนมีแรงบันดาลใจโดยจัดประสบการณ์ประทับใจแล้วยังทำให้เขารู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของเขาอีกด้วยจะเป็นการส่งเสริมให้เด็กพัฒนาทักษะการเขียนได้ดียิ่งขึ้น

10. ส่งเสริมให้ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ การเขียนต้องการความรู้ (วัตถุดิบ) เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นตัวแทนแสดงความคิด ได้แก่ การรู้จักคำ การรู้จักประโยค และการมีประสบการณ์ต่าง ๆ โดยจัดทัศนศึกษาบ้าง ให้เด็กได้อ่านหนังสือในเวลาว่างบ้าง เป็นต้น

11. จัดกิจกรรมให้สัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการเขียนมาก ๆ เช่น ให้นักเรียนเขียนบทละครเพื่อแสดงในการสอนพูดหรือเขียนประวัติของนักวิทยาศาสตร์ เขียนคำขวัญ ฯลฯ

12. กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะด้านการเขียนให้กับเด็กนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสามารถของเด็กแต่ละคน เช่น กิจกรรมประกวดการเขียนโฆษณา การเขียนคำขวัญ การเขียนเรียงความ การเขียนเรื่องบรรยายภาพ ฯลฯ

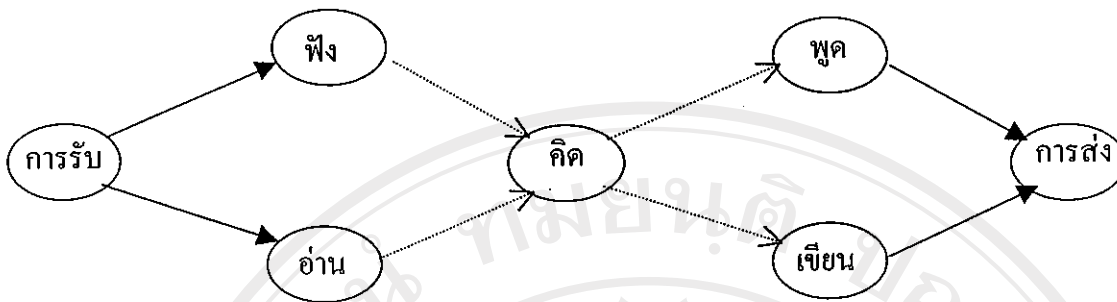
13. การประเมินผลและติดตามผล การประเมินผลและการติดตามผลเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาทักษะการเขียน เพื่อดูความก้าวหน้า และแก้ไขปรับปรุงสร้างเสริมทักษะการเขียนให้พัฒนาสูงขึ้นตามศักยภาพและระดับวุฒิภาวะของเด็ก นอกจากนี้การประเมินผลยังเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กที่ตั้งใจเรียนพยายามพัฒนาทักษะการเขียนของตนให้เพิ่มขึ้นด้วย การติดตามผลนี้ควรทำอย่างสม่ำเสมอ ถ้ามีแผนภูมิความก้าวหน้าติดไว้ให้ดูด้วยจะเป็นเครื่องจูงใจเด็กได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทักษะทางภาษาไทยทั้ง 4 ด้าน คือ ทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ครูผู้สอนต้องคำนึงถึง เพราะหากครูผู้สอนเข้าใจธรรมชาติและวัยของผู้เรียนแล้ว สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร จะสามารถพัฒนาความสามารถทางภาษาไทยของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามจุดมุ่งหมายได้เป็นอย่างดี

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทย

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทยต้องจัดอย่างมีกระบวนการ โดยใช้รูปแบบการสอนทักษะ การฝึกทักษะ กระบวนการคิด เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางภาษาของตนเอง ดังที่ วรณี โสมประยูร (2537, หน้า 238) กล่าวไว้ว่า “การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยต้องจัดอย่างมีกระบวนการ ต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรม ฝึกให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยใช้ทักษะกระบวนการกลุ่ม การใช้เกม การใช้เพลงประกอบการสอน และการใช้สถานการณ์จำลอง” ขณะเดียวกัน ศรีวิไล พลมณี (2545, หน้า 111) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาไว้ว่า “พัฒนาการทางภาษาของเด็กเป็นเรื่องของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันไป ภาวะแวดล้อมมีส่วนช่วยให้เกิดพัฒนาการทางภาษาด้วยอย่างมากขึ้นตอนพัฒนาการทางภาษานั้น อาจต้องปรับเปลี่ยนวิธีอยู่เสมอ ไม่ควรมีขั้นตอนที่ตายตัว เพราะความจริงเด็กอาจจะเรียนอย่างไม่มีขั้นตอนที่แน่นอนและอาจจะเรียนหลาย ๆ ทักษะไปด้วยกันได้” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรา ชีวพันธุ์ (2526, หน้า 693) ที่ได้ให้แนวทางสำหรับการสอนภาษาไทยในเชิงทักษะสัมพันธ์ไว้ว่า

การสอนภาษาไทยจำเป็นต้องจัดให้ผู้เรียนมีการฝึกฝนทักษะทั้ง 4 อย่าง คือ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ให้สัมพันธ์กันเพราะทักษะทางภาษาทั้ง 4 นั้น สัมพันธ์กันเองอยู่แล้วตามธรรมชาติ อีกทั้งให้สอดคล้องกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันที่มีทั้งการส่งสารและการรับสาร การที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะทั้ง 4 อย่างนี้ในหลายรูปแบบ เช่น จัดให้มีกิจกรรมการฟังนิทาน ให้พูดอภิปรายสาระสำคัญ ให้เขียนวิจารณ์ ซึ่งอาจจัดในรูปแบบของบทบาทสมมุติ กิจกรรมการเล่น ย่อมทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนานยิ่งขึ้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ของทักษะการใช้ภาษา

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น จะเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทยนั้น สิ่งสำคัญต้องจัดกิจกรรมอย่างมีกระบวนการโดยใช้เกม ใช้เพลง ใช้กระบวนการกลุ่ม ใช้สถานการณ์จำลอง ใช้บทบาทสมมุติ และต้องจัดกิจกรรมให้สัมพันธ์กันทั้ง 4 ทักษะ จึงจะเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

ทักษะทางภาษาไทยกับการสอน

การเรียนรู้ภาษาไทยจำเป็นต้องอาศัยทักษะในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ประกอบเสมอ เพื่อจะได้นำความรู้ไปใช้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ สมพร มั่นตะสูตร (2526, หน้า 117-149) ได้กล่าวไว้ว่า

การสอนภาษาไทย หมายถึง การสอนเพื่อให้เกิดทักษะในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ซึ่งเป็นไปเพื่อการสื่อความหมายต่อกันในสังคม และต้องสอนให้สัมพันธ์ทักษะทั้ง 4 เสมอ ทักษะการฟัง ตามหลักสูตรมุ่งหมายให้นักเรียนจับใจความเรื่องที่ฟังอย่างมีวิจารณญาณ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ และสร้างนิสัยจากการฟัง การสอนทักษะการพูด จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมทักษะทางการพูด ให้พูดถูกต้องชัดเจนออกเสียงตามอักขรวิธี มีมารยาทในการพูด กล่าวแสดงออกโดยการพูด และเลือกใช้ถ้อยคำในการพูดได้เหมาะสม ทักษะการอ่าน เป็นการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ทางตรงที่ให้ผู้แสวงหาอย่างมากที่สุด และทักษะการเขียนเป็นทักษะที่ต้องใช้เวลาฝึกฝนมากกว่าทักษะอื่น ๆ จึงจะเกิดผล เพราะการเขียนเป็นศิลปะในการสื่อสารความคิด ความรู้ ความเห็น และความรู้สึกไปยังผู้อ่าน จึงสามารถสื่อสารถึงผู้รับได้

นอกจากนี้ ศรีวิไล พลมณี (2545, หน้า 196) ยังได้กล่าวถึงการสอนเรื่องการใช้ภาษาไทย ว่า “การสอนภาษาไทยทุกระดับชั้นผู้สอนย่อมจะฝึกทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนให้สัมพันธ์กันไปทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวันของเราต้องใช้ทักษะทั้ง 4 ด้าน”

จากทักษะทางภาษาไทยกับการสอนข้างต้น สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกและพัฒนาทักษะทางด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน รวมทั้งการคิดให้สัมพันธ์กัน จึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (สาระการเรียนรู้ภาษาไทย)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 หน้า 9-12) ได้กำหนดการจัดสาระการเรียนรู้ในช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3) ไว้ว่า สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสาร และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม กลุ่มสาระภาษาไทยนับเป็นกลุ่มสาระที่สำคัญที่สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลุ่บทุ้ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ ส่วนสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยไว้ ดังนี้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีอยู่ 5 สาระ คือ

สาระที่ 1 : การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหา และสร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถอ่านได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน อ่านได้คล่องและเร็ว เข้าใจความหมายของคำและข้อความที่อ่าน

ข้อ 2 สามารถเข้าใจใจความสำคัญ และรายละเอียดของเรื่อง

หาคำสำคัญหรือใช้แผนภาพโครงเรื่องหรือแผนภาพความคิด เป็นเครื่องมือการพัฒนาความเข้าใจการอ่าน รู้จักใช้คำถาม

เกี่ยวกับเนื้อหา และแสดงความรู้ ความคิด ถาถาคะเน
เหตุการณ์เรื่องราวจากเรื่องที่อ่านและกำหนดแนวทาง
การปฏิบัติ

ข้อ 3 สามารถอ่านในใจ และอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและ
ร้อยกรองได้รวดเร็วถูกต้องตามลักษณะคำประพันธ์และ
อักขรวิธีและจำบทร้อยกรองที่ไพเราะ เลืออ่านหนังสือ
ที่เป็นประโยชน์ทั้งความรู้และความบันเทิง มีมารยาทใน
การอ่านและนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 : การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ข้อความ
และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ
และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถเขียนคำได้ถูกต้องความหมาย และสะกดการันต์ถูกต้อง
ใช้ความรู้และประสบการณ์เขียนประโยค ข้อความ และ
เรื่องราวแสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการและ
จินตนาการ รวมทั้งใช้กระบวนการเขียนพัฒนางานเขียน
ข้อ 2 มีมารยาทการเขียนและนิสัยรักการเขียน และใช้ทักษะ
การเขียน จัดบันทึกความรู้ ประสบการณ์ และเรื่องราว
ในชีวิตประจำวัน

สาระที่ 3 : การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้
ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถจับใจความสำคัญสิ่งที่ได้ฟังและได้ดู และเข้าใจ
เนื้อเรื่องถ้อยคำ การใช้น้ำเสียง และกิริยา ท่าทางของผู้พูด
และแสดงทัศนเรื่องที่ฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ
ข้อ 2 สามารถตั้งคำถาม ตอบคำถาม สนทนา แสดงความคิดเห็น
เล่าเรื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึก และ
ประสบการณ์ ใช้ถ้อยคำเหมาะสมแก่เรื่องและอย่างสร้างสรรค์
ตามหลักการพูด มีมารยาทการฟัง การดู และการพูด

สาระที่ 4 : หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษาและรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

- มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถสะกดคำโดยนำเสียงและรูปของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ประสมเป็นคำอ่านและเขียนคำได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของภาษา
- ข้อ 2 เข้าใจความหมายและหน้าที่ของคำ กลุ่มคำ และประโยค การเรียงลำดับคำและเรียบเรียงประโยคตามลำดับความคิด เป็นข้อความที่ชัดเจน
- ข้อ 3 สามารถใช้ภาษาสื่อสารในชีวิตประจำวันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยถ้อยคำสุภาพและรู้จักคิดไตร่ตรองก่อนพูดและเขียน
- ข้อ 4 เข้าใจว่าภาษาไทยมีทั้งภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่น
- ข้อ 5 สามารถเลือกใช้คำคล้องจองแต่งบทร้อยกรองง่าย ๆ
- ข้อ 6 สามารถนำปริศนาคำทายและบทรiddles ในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนและเล่น

มาตรฐาน ท 4.2 สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

- มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถใช้ทักษะทางภาษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาการเรียน
- ข้อ 2 เข้าใจความแตกต่างของภาษาพูด และภาษาเขียน ใช้ภาษาได้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์การสื่อสารใช้ภาษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนาการอ่านและการเขียน เห็นคุณค่าการใช้ตัวเลขไทย
- ข้อ 3 ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลเทศะและบุคคล

สาระที่ 5 : วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย
อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

มาตรฐานการเรียนรู้ ข้อ 1 สามารถอ่านนิทานเรื่องสั้นง่าย ๆ สำหรับเด็ก สารคดี
บทความ บทร้อยกรอง และบทละครเหมาะกับวัยของเด็ก
ให้ได้ความรู้และความบันเทิง ได้ข้อคิดเห็นจากการอ่าน
และนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ข้างต้น ผู้ศึกษาได้กำหนดผลการเรียนรู้ตามกระบวนการทักษะทาง
ภาษา โดยให้ผู้เรียนรู้ความหมายและหลักเกณฑ์การใช้ภาษาไทย ให้เข้าใจว่าภาษาไทยมีทั้งภาษา
ไทยกลางและภาษาถิ่น ฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อสื่อสารกับบุคคลใน
สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมมีมารยาทในการฟัง การดู และการพูด สามารถตั้งคำถามและ
ตอบคำถาม พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดูด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถ
อ่านได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน มีทักษะการอ่านทั้งบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้อย่างถูกต้องวิธี
ทั้งอ่านได้คล่องและรวดเร็ว มีทักษะในการเขียน เขียนสะกดถูกต้องตามหลักภาษา จดบันทึก
เรื่องราวที่อ่านอย่างมีทักษะทางการเขียน คัดลายมือได้ถูกต้องสวยงามตามหลักการเขียน สามารถ
คิดแผนภาพโครงเรื่องและเขียนได้อย่างชัดเจนและสร้างสรรค์ อนุรักษ์การใช้ภาษาถิ่นโดยมีมารยาท
และกติกาในการนำการเล่นพื้นบ้าน บทสนทนา บทร้อง และปริศนาคำทายภูมิปัญญาทางภาษา
ในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนและเล่นได้

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการเรียนภาษาไทยไม่ได้จำกัดเฉพาะให้รู้หลักเกณฑ์ทาง
ภาษาไทยเท่านั้น สิ่งสำคัญต้องรู้จักนำภูมิปัญญาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมมาจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน
ดี เก่ง และมีความสุข เป็นผู้เรียนที่พึงประสงค์ของสังคมได้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้และจิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับเด็ก

การจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้เรียนทุกคนให้
ถ่องแท้เพื่อที่จะได้เข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน ยิ่งครูผู้สอนที่สอนในระดับ
ประถมศึกษา ยิ่งต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ การที่จะจัด
การเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามพัฒนาการของแต่ละคนนั้นผู้สอนต้องเข้าใจหลักจิตวิทยา

เกี่ยวกับเด็กแต่ละวัยด้วย เพราะเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งอันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

จิตวิทยาและพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษา

เด็กวัยประถมศึกษาหรืออายุระหว่าง 6-12 ขวบ ตามธรรมชาติของเด็กวัยนี้จะชอบเกาะกลุ่มกันเล่นและมักเป็นเพศเดียวกัน จึงมีการเรียกชื่อของเด็กวัยนี้ตามลักษณะของเด็ก เช่น วัยของการตั้งแก๊ง (gang age) วัยกลาง (middle years of childhood) วัยเรียน (school aged child) วัยฟันหัก (age of the loose tooth) การศึกษาพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษานี้ นักจิตวิทยาได้ให้ความสนใจกับเด็กวัยนี้เช่นกัน กลุ่มนักจิตวิเคราะห์เรียกวัยนี้ว่า **ขั้นแฝง** ซึ่งเป็นระยะของพฤติกรรมทางเพศจะถูกเก็บกด โดยเด็กจะหันไปแสดงออกทางอื่น เช่น การแข่งขันทั้งการแข่งขันทางกีฬา และการเรียน ส่วนอิริคสัน นักจิตวิทยาที่ศึกษาพฤติกรรมเด็ก (อ้างในประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร, 2532, หน้า 105) เรียกระยะนี้ของเด็กวัยประถมศึกษาว่าขั้นการพัฒนาความขยันขันแข็งหรือความรู้สึกรักด้วย โดยกล่าวว่าเด็กวัยนี้ชอบแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งชื่อเสียง ความยกย่องนับถือในกลุ่ม ถ้าเด็กประสบความล้มเหลวในการแข่งขันบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกิดปมด้อยซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กในที่สุด นอกจากนี้ เพียเจต์ นักจิตวิทยาที่ได้ศึกษาพฤติกรรมเด็ก (อ้างในประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร, 2532, หน้า 105) เรียกระยะนี้ว่าระยะแก้ปัญหามีเหตุผล เพราะเด็กจะมีความก้าวหน้าทางปัญญาอย่างเห็นได้ชัด รู้จักการมองสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวได้กว้างมากขึ้น มีความคิดความเข้าใจดีขึ้น เด็กในวัยนี้ทางภาษาไทยเรียกว่า “เด็กวัยเรียน”

จะเห็นว่า เด็กวัยประถมศึกษานี้มีพฤติกรรมเฉพาะตัว ทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับจิตวิทยาในวัยเด็ก เพื่อจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความต้องการของวัยเด็กตอนกลาง (ระดับประถมศึกษา)

เด็กในวัยระดับประถมศึกษาหรือวัยเด็กตอนกลางนี้มีความต้องการต่างจากวัยเด็กตอนต้น คือเด็กในวัยนี้จะไม่อยู่นิ่ง ชอบทำกิจกรรม มีความสามารถในการใช้ตาและจะสมบูรณ์มากเมื่ออายุ 8 ปี ทางด้านอารมณ์และทางสังคมของเด็กวัยนี้มีความต้องการหลากหลาย ดังที่ สุชา จันทร์เอม (2543, หน้า 73) ได้กล่าวถึงความต้องการของเด็กวัยนี้พอสรุปได้ ดังนี้

1. ต้องการความสำเร็จ เพราะความสำเร็จย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจและความภาคภูมิใจแก่เด็ก ฉะนั้นความสำเร็จจึงเป็นแรงจูงใจอันสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดแรงขับไปสู่งานอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต เด็กทุกคนจึงต้องการความสำเร็จ

2. ต้องการการยอมรับจากคนอื่น เด็กวัยนี้ทำอะไรก็ตามจะหวังได้รับความนิยชมชอบและสนับสนุนจากผู้ใหญ่และเพื่อนเสมอ

3. ต้องการความเห็นอกเห็นใจ เด็กทุกคนต้องการความเห็นใจจากผู้อื่น เช่น เมื่อเขาหกล้ม ถ้าแสดงความเห็นใจกับเขาแล้วเด็กจะรู้สึกพอใจ

4. ต้องการความปลอดภัย เด็กต้องการความปลอดภัยถ้าหากเขาได้รับความอบอุ่นทั้งจากพ่อแม่ พี่ น้อง ครู เขาจะรู้สึกปลอดภัยและเป็นสุข

5. ต้องการเล่นและเคลื่อนไหวอย่างอิสระ เด็กหญิงและเด็กชายต้องการกิจกรรมการเล่นที่ไม่เหมือนกัน เด็กชายจะชอบเล่นที่รุนแรง ต้องการเล่นอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง ส่วนเด็กหญิงชอบเล่นเงียบ ๆ และมักเล่นในที่ร่มเป็นกลุ่ม นอกจากนี้เด็กในวัยนี้ยังมีความต้องการอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น

5.1 ต้องการคำยกย่องชมเชยและกำลังใจ

5.2 ต้องการเป็นตัวของตัวเอง

5.3 ต้องการเรียนอย่างกว้างขวางและได้รับการชี้แนะทาง เด็กต้องการมีความมั่นใจที่จะได้รับคำแนะนำหรือการชี้แนะทางในการปฏิบัติอย่างฉลาดและถูกต้อง

5.4 ต้องการให้บริการรับใช้บุคคลใกล้ชิด เช่น เด็กยินดีเป็นผู้เดินไปซื้อของให้แก่พ่อแม่ ที่ร้านใกล้ ๆ บ้าน

5.5 ต้องการท่องเที่ยวมีความอยากรู้ อยากเห็น ชอบทำการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ไม่ชอบทำสิ่งที่ซ้ำซาก จึงทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความต้องการของเด็กวัยประถมศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากพวกเขาได้รับประสบการณ์ และได้ฝึกพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยแล้วนั้น จะส่งผลให้พวกเขาโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ฉะนั้นครูผู้สอนระดับประถมศึกษาต้องเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการพื้นฐานของเด็กในวัยนี้ รวมทั้งต้องมีทักษะในการจัดการเรียนการสอน โดยสอนให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกไม่เบื่อหน่าย จึงจะทำให้เด็กรู้สึกรักที่จะเรียนรู้มากขึ้น นอกจากนี้ครูควรจัดให้มีการเล่นที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมกลุ่มและฝึกทักษะที่ต้องการอีกด้วย

หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ทิสนา แคมมณี (2545, หน้า 119) ได้กล่าวถึงแนวคิด หรือ หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า “การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น เริ่มมาตั้งแต่มีการใช้คำว่า “instruction” หรือ “การเรียนการสอน” แทนคำว่า “teaching” หรือ “การสอน”

โดยมีแนวคิดว่า ในการสอนครูต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ และพยายามให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ในทำนองเดียวกัน กองบรรณาธิการวารสารวิทยาจารย์ (2545, หน้า 28) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า “การจัดการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ” ฉะนั้นครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว การจัดการศึกษาตามหลักการเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ ผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทของตนเอง ต้องดูแลจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยเป็นผู้แนะนำในการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการใช้กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านล้านนาจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาไทยนั้น จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการกลุ่มแบบร่วมมือและยึดหลักการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถนำความรู้ประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ทิสนา แคมมณี (2545, หน้า 98) ได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative or Collaborative Learning) ไว้พอสรุปได้ดังนี้

การเรียนรู้แบบร่วมมือ คือการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3-6 คน ช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม นักการศึกษาคนสำคัญที่เผยแพร่แนวคิดของการเรียนรู้แบบนี้คือ สลาวัน (Slavin) เดวิด จอห์นสัน (David Johnson) และ รอเจอร์ จอห์นสัน (Roger Johnson) เขากล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป เรามักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ส่วนใหญ่เรามักจะมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักจะถูกเลืกละหรือมองข้ามไปทั้ง ๆ ที่มีผลการวิจัยชี้ชัดเจนว่าความรู้ที่ศึกษาของผู้เรียนต่อตนเอง ต่อโรงเรียน ครูและเพื่อนร่วมชั้น มีผลต่อการเรียนรู้มาก นอกจากนี้ จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1994, p. 31-32) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมี 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะแข่งขันกันในการศึกษาเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้ดีกว่าคนอื่น เพื่อให้ได้คะแนนดี ได้รับการยกย่อง หรือได้รับการตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ

2. ลักษณะต่างคนต่างเรียน คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบดูแลตนเองให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น

3. ลักษณะร่วมมือกันช่วยกันในการเรียนรู้ คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน และในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้ด้วย จอห์นสันและจอห์นสันยังชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาปัจจุบันมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้เรียนเคยชินต่อการแข่งขันเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันแก้ปัญหา อย่างไรก็ตามเขาแสดงความเห็นว่า เราควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะโดยรู้จักใช้ลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้เพราะในชีวิตประจำวันผู้เรียนจะต้องเผชิญสถานการณ์ที่มีทั้ง 3 ลักษณะ แต่เนื่องจากการศึกษาปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขันและแบบรายบุคคลอยู่แล้ว เราจึงจำเป็นต้องหันมาส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นถือเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตด้วย

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ได้มีความหมายเพียงว่า มีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้งานและบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการดังที่ Johnson and Johnson, (1994, p. 31-37 อ้างในทิศนา แคมมณี 2545, หน้า 99) กล่าวไว้ว่า

1. การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (positive interdependence)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและของกลุ่มขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้ทำได้หลายทาง เช่น การให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน (positive goal interdependence) การให้รางวัลตามผลงานของกลุ่ม (positive reward interdependence) การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ทุกคนต้องทำหรือใช้ร่วมกัน (positive resource interdependence) การมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกัน ให้แต่ละคน (positive role interdependence)

2. การปรึกษารื้อกันอย่างใกล้ชิด (face-to-face promotive interaction)

การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใย ไว้วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกันและกันในการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability)

สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ที่มีหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็กเพื่อจะได้มีการเอาใจใส่กันและกันได้อย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคล การสุ่มเรียกชื่อให้รายงาน ครุสังเกตรพฤติกรรมการเรียนรู้ในกลุ่ม การจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ การให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

4. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย

(interpersonal and small-group skills)

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน ซึ่งครูควรสอนและฝึกให้แก่ผู้เรียนเพื่อช่วยให้ดำเนินงานไปได้

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (group processing)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานได้ดีขึ้น การวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มและผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้นี้อาจทำโดยครู ผู้เรียน หรือทั้งสองฝ่าย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มนี้เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้กลุ่มตั้งใจทำงาน เพราะรู้ว่าจะได้รับข้อมูลป้อนกลับ และช่วยฝึกทักษะการรู้คิด (metacognition) คือสามารถที่จะประเมินการคิดและพฤติกรรมของตนที่ได้ทำไป

ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative of Collaborative Learning)

(Johnson, Johnson and Holubec, 1994 อ้างในทิศนา แคมมณี 2545, หน้า 101-102) ได้กล่าวถึงผลดีของการเรียนรู้แบบร่วมมือสรุปได้ดังนี้ 1) ผู้เรียนมีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (greater efforts to achieve) นั่นคือ การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายเป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนสูงขึ้น มีผลงานมากขึ้น มีการเรียนรู้ที่มีความคงทนมากขึ้น (long-term retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ไร้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น 2) มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (more positive relationships among students) คือ การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่างความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม 3) ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น (greater psychological health) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ผลของการเรียนรู้แบบร่วมมือทั้ง 3 ด้านดังกล่าว แสดงให้เห็นดังแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 ผลการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Johnson, Johnson & Holubee, 1994, p. 1 : 3.

อ้างในทศนา แคมมณี, 2545 หน้า 102)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพื้นบ้านล้านนาและการเล่นพื้นบ้านไทย

ความหมายของการเล่น และความหมายของการเล่นพื้นบ้านล้านนา

คำว่า การเล่น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538, หน้า 90) ได้ให้ความหมายว่า “มหรสพ การแสดงต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ส่วนการเล่นของเด็ก หมายถึง การกระทำของเด็กที่ทำไปเพื่อความสนุกสนานหรือผ่อนคลายอารมณ์ให้เพลิดเพลิน”

ส่วน ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล (2537, หน้า 19) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “การเล่น” ว่ามีความหมายกว้างขวางครอบคลุมถึงทั้งการเล่นดนตรี การเล่นเพลง การฟ้อนรำ การเล่นที่ต้อง

ร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่เรียกว่ามหรสพ หรือศิลปการแสดง (Performing art) ตลอดจนการเล่นของเด็กที่เป็นกีฬา เกม และนันทนาการต่าง ๆ และพีระพงษ์ บุญศิริ (2536, หน้า เกริ่นนำ) ได้กล่าวถึงการละเล่นว่า การเล่นเป็นกิจกรรมที่แฝงไว้ด้วยสัญลักษณ์ เช่นเดียวกับสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในวัฒนธรรม โครงสร้างของกฎกติกาในการเล่นจะทำให้เด็กมีความรู้สึกรับรองต่อกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปซึ่งเป็นการเตรียมตัวเด็กสำหรับวิถีชีวิตในอนาคต การเล่นเป็นกิจกรรมที่แฝงไว้ด้วยสัญลักษณ์ จึงเป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ อย่างชัดเจน

ผะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522, หน้า 5) ได้ให้ความหมายการเล่นของเด็กไทยว่า “เป็นการละเล่นต่าง ๆ ของเด็ก ที่นิยมเล่นกันในชีวิตประจำวัน โดยสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน ซึ่งบางประเภทมีบทร้อง และบทรำประกอบ ส่วนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มักมีการกำหนดขึ้นเองตามข้อตกลงของกลุ่มผู้เล่นในแต่ละท้องถิ่น บางครั้งก็เล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงแต่บางครั้งก็เล่นเพื่อการแข่งขัน” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา (อ้างใน ธานินทร์ ธาณี 2543, หน้า 25) ที่กล่าวถึง การเล่น ว่าหมายถึง “การใช้พลังงานส่วนเกินไปในทางสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม หรือการเล่นเป็นไปตามสัญญาอนุญาตของเด็กที่ต้องการการเคลื่อนไหว ผ่อนคลายความตึงเครียด โดยการเสาะแสวงหาวิธีการที่จะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน” และสุภัจฉรีย์ จันทนา (2545, หน้า 82) ได้สรุปเกี่ยวกับคำว่าของเล่นที่บ้านว่า หมายถึง “สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนนั้น ๆ แล้วยังสามารถเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกันอีกด้วย”

นอกจากนี้ ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2532, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการละเล่นว่า “การละเล่นจัดว่าเป็นวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นเครื่องมือในการสร้างความ เป็นมิตรสร้างความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนในชุมชนและสังคมและยังเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในสังคม ดังนั้นการละเล่นต่าง ๆ เช่น การเล่นกีฬา การละเล่นของเด็ก รวมไปถึงการขับร้อง ฟ้อนรำ การแสดงมหรสพชนิดต่าง ๆ จึงจัดว่าเป็น วัฒนธรรมที่สนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ สุนทรียภาพ และภาษาไปพร้อม ๆ กัน”

กล่าวโดยสรุป การเล่นหรือการละเล่นที่บ้าน หมายถึง กิจกรรมที่ใช้ร่างกาย เคลื่อนไหว อาศัยกติกาเป็นการควบคุม เน้นความสนุกสนานและผ่อนคลาย นิยมเล่นกันในชีวิตประจำวัน อาจเล่นเดี่ยวหรือเล่นเป็นกลุ่มก็ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นสืบเนื่องมาถึงคนปัจจุบันอีกด้วย

ประวัติและวิวัฒนาการของการละเล่น

ประวัติและวิวัฒนาการของการละเล่นมีสืบทอดมาเป็นเวลานานแล้ว ดังที่ พะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยได้ดังนี้ (2522, หน้า 6) การละเล่น มีมาตั้งแต่สมัยกรีก คือ ละครแรกของรอบพันปีก่อนคริสตกาล ซึ่งปรากฏหลักฐานอยู่ในหนังสือมหากาพย์อีเลียด (Illiad) ของโฮเมอร์ (Homer) และงานจิตรกรรมที่ขุดพบได้ ชาวกรีกโบราณถือว่าความสมบูรณ์ของร่างกายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นการละเล่นต่าง ๆ จึงหนักไปในทางออกกำลังกายเป็นส่วนใหญ่...ระยะแรกผู้เข้าร่วมแข่งขันจะฝึกฝนการละเล่นต่าง ๆ ด้วยตัวเองจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 7 ก่อนคริสตกาลจึงมีการฝึกฝนอย่างจริงจังโดยกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและบรรจุอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของเด็กชาวกรีกเช่นเดียวกับการอ่านและดนตรีในกรุงสปาร์ต้า (Spartar) บรรจุการละเล่นไว้ในหลักสูตรภาคบังคับ เด็ก ๆ จะได้รับการฝึกฝนอย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษ

สำหรับการละเล่นของไทย พบว่ามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การละเล่นของไทยส่วนใหญ่จะเป็นการเล่นแบบจากอาชีพของผู้ใหญ่ เช่น การเล่นโพละ คือ การนำดินมาปั้นเป็นรูปกระทงเล็ก ๆ แต่ให้ส่วนที่เป็นก้นมีลักษณะบางที่สุดเท่าที่จะบางได้เพื่อให้แตกเป็นรูโหว่เพื่อชดใช้เนื้อดินที่โหว่ไป พระยาอนุมานราชธน (อ้างใน พะอบ โปษะกฤษณะ , 2522, หน้า 7)

หากศึกษาวรรณกรรมและวรรณคดีของไทยจะเห็นว่าได้กล่าวถึงการละเล่นของไทยไว้หลายเรื่อง ดังที่พะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522, หน้า 7-9) ได้รวบรวมไว้ว่า “ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวถึง คนในสมัยนั้นอยู่เย็นเป็นสุขเมื่ออยากเล่นก็เล่นดังข้อความว่า “...ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน...” แต่ศิลาจารึกไม่ได้กล่าวถึงชื่อการละเล่นว่าสมัยนั้นได้เล่นอะไรบ้าง

ในสมัยอยุธยา ได้กล่าวถึงการละเล่นไว้ในบทละครครั้งกรุงเก่า ดังที่พะอบ โปษะกฤษณะ และคณะได้สรุปไว้ว่า (2522, หน้า 7-8) เรื่องนางมโนราห์ เรื่องนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า แต่งก่อนสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ การละเล่นที่ปรากฏในบทละครเรื่องนี้ คือ ลิขึงหลักและการเล่นปลาตองอวน

ดังบทที่ว่า

เมื่อนั้น โฉมพลพระพิศริจุลา ว่าเจ้าโฉมตรูมโนราห์
มาเราจะเล่นอะไรดี เล่นให้สบายคลายทุกข์ เล่นให้สนุกในวันนี้
จะเล่นให้ขันกันสักที เล่นกันให้สนุกจริงจัง

มาเราจะวิ่งลิงชิงเสา ข้างโน้นนะเจ้าเป็นแดนพิ ข้างนี้เป็นแดนเจ้านี้
เล่นลิงชิงเสาเหมือนกัน...

เมื่อนั้น โฉมนวนพระพิศริจุลา บอกเจ้าโฉมตรูมนโนราห์
 มาเราจะเล่นปลาลงอวน บัวผุดสุดท้องเป็นปลา ลอยล่องท่องมา
 เจ้าหน้านวน จะชิงมือกันไว้เป็นสายอวน ดักทำหน้านวนเจ้าล่องมา
 ออกหน้าที่ใครจับตัวได้ คุมตัวปลาไว้ว่าได้ปลา

วรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏการละเล่นไว้มากมาย เช่น ตะกร้อจ้องเตะ
 ขี่ม้าส่งเมือง ไม้หึ่ง หม้อข้าวหม้อแกง (เล่นขายของ) ฯลฯ ดังในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน
 (2510, หน้า 520) ได้กล่าวถึงการเล่นไม้หึ่ง และเล่นบทบาทสมมุติไว้ว่า

เมื่อกลางวันยังเห็นเล่นไม้หึ่ง กับอ้ายอึ่งอีดูกลูกอีปี
 แล้วว่าเจ้าเล่ก็ช่างนั่งมีนมิ ว่าแล้วชอย่าให้ลงไปดิน
 (ขุนช้างขุนแผน, 2510 หน้า 520)

สวดมนต์ฉันเสร็จสำเร็จแล้ว ฝ่ายข้างพลายแก้วอุตรวิ
 เราเล่นเป็นผัวเมียกันเถิดรา ขุนช้างร้องว่าข้าชอบใจ
 นางพินพาไปอ้ายนอกคอก รูปชั่วหัวถลอกกุหาเล่นไม้
 พลายแก้วว่าเล่นเถิดเป็นไร ให้ขุนช้างนั้นไซ้เป็นผัวนาง
 ตัวข้าจะยอมเข้าไปหา จะไปลักเจ้ามาเสียจากข้าง
 ทั้งสองคนรบเร้าเฝ้าชวนนาง จึงหักใบไม้วางต่างเตียงนอน
 (ขุนช้างขุนแผน, 2510 หน้า 11-12)

จากประวัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการละเล่นพื้นบ้านไทยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ
 การละเล่นแต่ละอย่างจะอาศัยบริบทจากอาชีพ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเป็นการกำหนดชื่อของ
 เกม อาจเป็นไปได้ว่าในสมัยก่อนไม่มีของเล่นที่ผลิตขายจากพ่อค้าเหมือนอย่างปัจจุบัน ผู้ใหญ่จึง
 ต้องถ่ายทอดการฝึกทำอุปกรณ์เพื่อใช้ในการละเล่นอย่างง่ายให้กับเด็ก และวัสดุที่ใช้ก็สามารถหา
 ได้ง่ายจากท้องถิ่น เช่น การละเล่นม้าก้านกล้วย ก็จะใช้ก้านกล้วยซึ่งเป็นวัสดุที่หาง่ายเพราะทุกบ้าน
 จะปลูกต้นกล้วยไว้เกือบทุกครัวเรือน นับว่าบรรพบุรุษของไทยนั้นท่านได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่
 ล้ำค่าให้แก่ลูกหลานได้ประโยชน์จากการละเล่นพื้นบ้านอย่างมากมาย

ลักษณะของการเล่นพื้นบ้านล้านนา

ลักษณะของการเล่นพื้นบ้านล้านนา อาภัสสรี ไชยคุณา และคณะ (2545, หน้า 36) ได้ศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย พบว่า ในอาณาเขตที่เรียกว่าล้านนาประกอบไปด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ไทยใหญ่ ลื้อ จีน ยอง เป็นต้น ดังนั้นการเล่นในล้านนาจากคณะวิจัย ได้ศึกษาย้อนอดีตในช่วง 40-80 ปี ที่ผ่านมา พบว่า การเล่นในช่วงนี้จะแบ่งลักษณะออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การเล่นพื้นบ้านล้านนาที่เป็นลักษณะเฉพาะในล้านนา
2. การเล่นที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การเล่น โต (เดินสิงโต) การฟ้อน กิ่งกะหრა ของไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. การเล่นที่มีลักษณะการรับจากวัฒนธรรมภายนอกโดยเฉพาะจากการศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น มอญซ่อนผ้า โพงพาง รีรีข้าวสาร และวิ่งเปรี้ยว เป็นต้น การเล่นเหล่านี้มีเล่นกันอย่างแพร่หลาย พบในทุกพื้นที่ในล้านนา

จากลักษณะการเล่นพื้นบ้านล้านนาดังกล่าว จะเห็นว่าการเล่นพื้นบ้านล้านนามีทั้งที่คิดและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษของชาวล้านนาโดยตรง จากการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษต่างเชื้อชาติ และจากการรับวัฒนธรรมจากส่วนกลางในระบบการศึกษาในโรงเรียน นับเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของล้านนาที่ถ่ายทอดวิธีการเล่นจนทำให้สืบทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน

ประเภทของการเล่นพื้นบ้านล้านนา

ประเภทของการเล่นพื้นบ้านล้านนา ได้มีผู้ศึกษาและรวบรวมไว้หลายท่าน โดยเฉพาะ สุธงส์ดำรง จิมพะเนาว์ (2520, หน้า 29-37) ได้แยกประเภทของการเล่นพื้นบ้านของเด็กภาคเหนือที่ปรากฏในคำขวัญสุ่นาค 7 ประเภท ดังนี้

1. การเล่นโดยการเลียนแบบการทำงานของผู้ใหญ่ เช่น แ่งเรือนแ่งตูบ (ทำบ้านทำกระท่อม) ลากไม้ไปนาไปทุ่ง (ลากไม้ไปทุ่งนา) สานเปียดสานพ้อม (สานกระจาดและกระออม) และแ่งข้องแ่งขัน (ทำขัน)
2. การเล่นโดยการเลียนแบบการประกอบอาชีพของผู้ใหญ่ เช่น หาเงินค้าหาบ (หาเงินโดยหาบของขาย) ลงทั้นกินค่า (ออกทุนร่วมกับผู้อื่น) เยอะก้านสันไร (ทำงานที่เนินไร่) และ แ่งเล้าไก่ในวัด (ทำเล้าไก่ในวัด)
3. การเล่นโดยการเลียนแบบวิธีการหาอาหารของผู้ใหญ่ เช่น ตังนก ต้มไฟ ส่องนก ควีเต็งมดแดง เก็บแมงมัน แมงนูน แมงม่า เซาะแลน เซาะเต่า ไล่กระต่าย ขุดจิ้งจิว แมงจอน จี๋หลอบ ดักหนอน เม่น ตุ่น งมปู ล่า แมงดา และกดเหยียน ฯลฯ เป็นต้น (ดักนก กวนรังมดแดง เก็บตัวแมงปิ้งแข็ง หาแลน หาเต่า ขุดหาแมลงในดินต่าง ๆ และหาปลาไหล)

4. การเล่นเพื่อความเพลิดเพลินของตนเองตามลำพัง เช่น เป่าใบไม้ ผีปากเรียกลม เล่าคำว จ้อย ซอ เล่นแกว่งเถาวัลย์คล้ายกับเล่นชิงช้า เล่นชักวาว เล่นสีกไม้อย่างกำกั่ง และเล่น ต้อนควายให้ชนกัน เป็นต้น

5. การเล่นกับเพื่อน ๆ โดยไม่มีกฎ กติกา หยอกล้อกันเพื่อให้สนุก เช่น ทำตลกให้เพื่อน หัวเราะโดยเดินตกขุม (ตกหลุม) ตาบอด เป็นค่างเป็นลิง แปะผมต่างว่อม (ทำผมแปลก ๆ) จกกะลิ่ง ห้องโห่ (จ๊กกะจี้) สุกหมวกฮ่อชิโบ (ใส่หมวกของชาวฮั่นฮ่อ) หรือเป็นการเล่นหลอกให้เพื่อนกลัว เช่น เล่นเป็นผีผ้า (คนบ้า) หยุบนม (จับนม) และกวดปรตห้อยหัว (ทำตัวเป็นปรตเอาหัวห้อย) เป็นต้น

6. การเล่นโดยมีกฎกติกาเป็นการเล่นรวมเอาลักษณะทางสังคมของเด็กเข้าไว้ด้วยกัน อย่างมากมาย กฎกติกาในการเล่นมีตั้งแต่ง่าย ๆ ไปจนถึงที่ยุ่งยากซับซ้อน เช่น การเล่นจี๋หลัง โยนผ้า (หงผ้าจี๋ใช้) การเล่นเป็นวัวขึ้นต่าง (วัวลากเกวียน) การเล่นกำฝุ่นผูกหัว (กำฝุ่นปาหัว) การเล่นเขตปราบกินเมือง และการเล่นสะบ้า เป็นต้น

7. การเล่นแข่งขันโดยมีการพนัน ซึ่งนิยมใช้เงินบ้าง หรืออาจจะเป็นเพียงการทดแทน ความก้าวร้าว เช่น การเซกหัวเข้า การถอนขนจุมูก การถอนขนแม่เท้า เป็นต้น ตัวอย่างการเล่น ได้แก่ การเล่นบ่อนผัดหัว (บ่อนการพนันปั้นแปะ) การเล่นไพ่สองหัวดำหัวแดง (ไพ่ที่แทงได้สอง ตาคือดำและแดง ตามแต่เจ้ามือต้องการบางที่เรียกไม้ลิ้นไหล) การเล่นโป การเล่นอิจัง (ทอยกอง หรือหยอดหลุม) และการเล่นชนไก่ เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยของ ฝะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522, หน้า 26-66) ยังได้แบ่งประเภทของการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือออกเป็น 5 ประเภท พอจะกล่าวถึงชื่อ ของการละเล่นต่าง ๆ ตามแต่ละประเภท ดังนี้

1. การเล่นที่เนื่องมาจากการสังเกตสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเล่นกระต่ายขาเดียว เก็บดอกจัว (เก็บดอกนุ่น) จัวกระทิง (วัวกระทิง) จัวออกเหล้า (วัวออกเหล้า) ชนกวาง (ชนแมลงกว้าง) ซ่อนไข่แม่เต่า ตาล่อง (เตย) แนดอง แนดบก แนดวง แนดแปดเก้า (ไล่จับ) บ่าจี้เข้าทราย (ปั้นทรายปนดินเป็นลูกกลม ๆ) ม้าจกคอก (ลาวกระทบไม้) และแมวกินน้ำมัน เป็นต้น

2. การเล่นที่มีวัตถุประสงค์ประกอบ ได้แก่ การเล่นกลล้องถบ (กลล้องไม้ไผ่) กองขี้หมาใส่ ลูกกั้ง (กองดินปั้นเป็นลูกกลม ๆ) ปือกมะม่วง (สับมะม่วง) บ่าบ้ากินเมือง (เขตปราบกินเมือง) ซ่อนเหล็ก ปี่ตอซัง (ปี่จากตอซังข้าว) ปั้นพะลาบ (ปั้นกลก้านกล้วย) ม้าก้านกล้วย ยู้สาว (ผัดไม้ไผ่) ลูกข่าง ลูกโป่งยางละหู่ เล่นไม้จั่ว (ไม้ต้นนุ่น) บ่าบ้าเข้าถ้ำ (สะบ้าเข้าถ้ำ) บ่าบ้าจิ้ม (สะบ้าทอย) สีกไม้กำกั่ง (เดินไม้สูง) หงผ้าจี๋ใช้ หมากเก็บไม้ และสดวงค์แดง ฯลฯ

3. การเล่นที่มีบทร้อง บทโต้ตอบประกอบ ได้แก่ การเล่นงูกินหาง ประตุ และลิกงูงา (นั่งชิงช้า)

4. การเล่นเลียงท่าย ได้แก่ การเล่นจุ่มจะหลี่ ปะเบ้มไบพลู โตวา และโตโป้ง เป็นต้น

5. การเล่นปริศนาคำทาย มีหลายประเภท ส่วนมากจะเกี่ยวกับพืช ผัก ผลไม้ และการทำมาหากินในท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้ อาภัสสร ไชยคุณา และคณะ (2545, หน้า 25) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านล้านนา และได้จำแนกประเภทการละเล่นพื้นบ้านล้านนาไว้ 3 วิธีใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. จำแนกตามรูปแบบของพฤติกรรมการเล่น
2. จำแนกตามกลุ่มอายุของผู้เล่น
3. จำแนกตามลักษณะการเล่น

จากการศึกษาประเภทของการละเล่นดังกล่าว ทำให้ทราบถึงประเภทของการละเล่นพื้นบ้านล้านนาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น และแสดงถึงอุปนิสัยความเป็นอยู่ อาชีพ และลักษณะทางสังคมของชาวล้านนาเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและภาคภูมิใจอีกด้วย

วิธีการเล่นตามกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านล้านนา

การละเล่นพื้นบ้านล้านนามีวิธีการเล่นตามลักษณะและประเภทของการละเล่น จากที่ อาภัสสร ไชยคุณา และคณะ (2545, หน้า 25) ได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่ามีวิธีการเล่นตามลักษณะของการละเล่นสามารถแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

1. การละเล่นที่เป็นการออกกำลังกาย คือ การละเล่นที่ต้องมีการเคลื่อนไหวร่างกาย มีการแบ่งระดับออกเป็น 6 ระดับ คือ

1.1 การละเล่นที่ต้องวิ่งต้องใช้กำลังขาในการวิ่งหรือเล่น พบว่ามี 61 ชนิด เช่น ก้องจ้าง โกงเท้ง กำเบ้อกีนไบไม้ ฯลฯ

1.2 การละเล่นที่ต้องใช้กำลังขาในการกระโดดป็นปายหรือเตะพบว่ามี 21 ชนิด เช่น กั้นหอย กระโดดข้ามกะลา กระต่ายขาเดียว ตะกร้อลอดบ่วง ไทยดำสู้ ฯลฯ

1.3 การละเล่นที่ต้องออกกำลังแขน เช่น ตี ขว้าง หรือดึง พบอยู่ 32 ชนิด เช่น กงจักร ก้องขี้หมา กุ่มกุ่มกุ่มกุ่ม ก้องขุม ไก่ตั้ง ไก่อีกอี ฯลฯ

1.4 การใช้ทั้งกำลังแขนและขา พบอยู่ 19 ชนิด เช่น ไก่ฟักไข่ ไก่ลี้ยงข้อง บอกลบ ลิกก้องก่อ ฯลฯ

1.5 การเป่า พบอยู่ 6 ชนิด คือ ปิงปองปาก ปี่ตอซัง เป่าปี่ เป่ายาง เป่าเลียนเสียงสัตว์ และเป่าลูกโป่งยางมะหุ้ง ฯลฯ

1.6 ความแม่นยำของสายตา มือ หรือเท้า พบอยู่ 19 ชนิด เช่น ควักมะขาม
จิกกะหลุม ตบแผละ ผัดบ่าบ้า อีโง้ง ฯลฯ

2. การละเล่นในเชิงศิลปะประเพณี พบอยู่ 19 ชนิด เช่น กิ่งกะหร่า แข่งบั้งไฟ
โคมลอย ฯลฯ

3. การเล่นโดยใช้สติปัญญา กำลังความคิด พบอยู่ 8 ชนิด เช่น ปริศนาคำทาย ลีซอ
แสงคำสี สะบ้าตาแสง เล่าเจีย ฯลฯ

4. พิธีกรรมความเชื่อ พบอยู่ 5 ชนิด คือ ฟ้อนผีผดผีเม็ง ฮ้องขวัญ ผีกองแก้ว ผีอีแก้ว
และผีหม้อหนึ่ง

5. การเล่นที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้จากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มี 3 ลักษณะ คือ

5.1 การละเล่นที่ใช้แมลงหรือสัตว์เป็นอุปกรณ์ พบอยู่ 8 ชนิด เช่น เก็บแมงกิ้ง
เก็บแมงนูน ชนกว่าง ชนไก่ ปลากัด ฯลฯ

5.2 การละเล่นที่ใช้พืชเป็นอุปกรณ์ พบอยู่ 5 ชนิด เช่น กล้องถบ ใช้ไม้ไผ่เป็น
อุปกรณ์ กระทงสาย ใช้กาบกล้วยเป็นอุปกรณ์ กล้องผู้ ใช้แขนงไม้ไผ่เป็นอุปกรณ์ จี๋มำก้านกล้วย
ใช้ก้านกล้วยเป็นอุปกรณ์ ฯลฯ

5.3 ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน หรือเครื่องมือประกอบอาชีพเป็นอุปกรณ์ใน
การละเล่น พบอยู่ 2 ชนิด คือ ตีวงล้อ ใช้ขอบวงล้อจักรยาน หรือยางนอกรถจักรยานเป็นอุปกรณ์
ปิดตาหาปลา ใช้ส้อมจับปลาเป็นอุปกรณ์

จากการพิจารณาตามวิธีการเล่นดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการละเล่นพื้นบ้านล้านนา
เป็นการพัฒนาหรือคิดค้นจากสิ่งใกล้ตัวในการดำรงชีวิตของผู้คนสมัยนั้น แล้วร่วมแสดงพฤติกรรม
การละเล่นร่วมกันของคนในท้องถิ่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ นับเป็นวิธีการเล่นที่มีทั้งกฎ กติกา และเพื่อ
ความเพลิดเพลินตามวิธีการเล่น

คุณค่าของการละเล่นพื้นบ้านไทย

การละเล่นพื้นบ้านของไทย นับเป็นศิลปะและวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ หาก
ศึกษาถึงวิธีการเล่นของการละเล่นต่าง ๆ ของไทยจะพบว่า การละเล่นแต่ละชนิดให้คุณค่าทั้งด้าน
วัฒนธรรม ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม และด้านภาษาที่มีในบทร้องของการละเล่นต่าง ๆ ดังได้มี
นักวิจัยศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงคุณค่าของการละเล่นไว้ ดังนี้

พะอบ โปษกฤษณะ และคณะ (2522, หน้า 83-97) ได้วิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นของ
เด็กไทย พบว่า มีด้านคุณค่าตามความหมายทางวัฒนธรรม ด้านสังคม และด้านภาษา สรุปได้ดังนี้

คุณค่าตามความหมายทางวัฒนธรรม

ในการวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นตามคุณค่าตามความหมายของวัฒนธรรมเป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าและศีลธรรมอันดีของประชาชน...การละเล่นของเด็กไทยตามความหมายทางวัฒนธรรมนั้นจะเห็นว่าการละเล่นเป็นไปตามวัฒนธรรมอยู่แล้วเพราะการละเล่นแต่ละชนิดจะถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณจึงปรากฏถึงความงดงามทางวัฒนธรรมอยู่ด้วย ความเจริญงอกงามของการละเล่นต่าง ๆ ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และสติปัญญา ดังนี้

1. ด้านร่างกาย พิจารณาจากการเล่นของเด็กเล็ก ๆ เริ่มตั้งแต่ การละเล่นในร่ม เช่น “จับปูดำ ขยำปูนา” ต้องใช้กล้ามเนื้อที่นิ้วทำท่าไปตามคำร้องเป็นจังหวะการละเล่น “โยกเยก” ต้องโยกตัวเป็นจังหวะในขณะที่หัวหน้าเข้าหากัน เอามือจับกันแล้วโยกตัวไปข้างหน้าที่ ข้างหลังที่เป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมากขึ้น หากเป็นเด็กโตก็จะนิยมเล่นกลางแจ้ง เล่นเป็นกลุ่ม เช่น จั๊มก้านกล้วย ยิงปืนก้านกล้วย ตีลูกล้อ ดาเซ่ง ร่อนรูป เป็นต้น นอกจากนี้จะนิยมเล่นเป็นกลุ่ม โดยแบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย เช่น วิ่งเปรี้ยว ตีจับ เตย กระโดดเชือกหมู ชักกะเย่อ จั๊มสังเมือง เป็นต้น การละเล่นบางชนิดจะอาศัยบทร้องประกอบขณะเล่นเพื่อความสนุกสนาน เช่น โพงพาง อ้ายโม่ง เสือไล่หนู อ้ายเข้ อ้ายโจง รีรีข้าวสาร มอญซ่อนผ้า เป็นต้น นอกจากนี้จะมีบทร้องประกอบด้วย การละเล่นบางอย่างยังมีบทเจรจาโต้ตอบเป็นการฝึกการใช้ภาษาด้วย เช่น งูกินหาง แม่นาคพระโขนง มะลิถอกก็อกก็อก เข่งเก้งกอย เป็นต้น

2. ด้านสติปัญญา

ฝึกทักษะการใช้สายตา และฝึกการสังเกต การละเล่นที่ฝึกทักษะทางสายตา และการสังเกต เช่น กาฬิกไข่ จั๊มสังเมือง วิวกระติง การแข่งเรือคน การละเล่นต่อไก่ กำตาย การเล่นเกมหรือดาด่อง การเล่นเกมข้าง การเล่นเกมกองหรือหยอดหลุม และการเล่นเกมซ่อนหา

ฝึกความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนที่แสดงความเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น เห็นได้จากที่เด็ก ๆ มักเล่นใช้วิธีจับไม้สั้น ไม้ยาวเพื่อเป็นเครื่องชี้ขาดว่าใครหรือฝ่ายใดจะต้องทำหน้าที่อย่างใดก่อน การจับไม้สั้น ไม้ยาวนี้เป็นระเบียบที่ผู้เล่นทุกคนยอมรับปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อแม้ใด ๆ จึงเป็นการฝึกวินัยเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ฝึกให้รู้จักศีลธรรมอันดี เพื่อเป็นพื้นฐานช่วยสร้างศีลธรรมอันดี ได้แก่

อดทน การละเล่นที่ฝึกความอดทนได้แก่ จั๊มสังเมือง ไม้หึ่ง การเล่นเกม
คันเลื้อยข้ามห้วย

ความสามัคคีในหมู่คณะ การละเล่นที่ฝึกความสามัคคีในหมู่คณะ เช่น

ขายแดงโม ตีจับ ชักกะเย่อ ปลาหมอตกกระทะ
เตยหรือดาด่อง

ความซื่อสัตย์ การเล่นเกมที่ฝึกความซื่อสัตย์ เช่น ซ่อนหา เพราะผู้เล่นต้องปิดตา ในขณะที่คนอื่นวิ่งไปซ่อนนั้นจะต้องปิดตาให้ “มิด” ถ้าไม่มีมิดถือว่าผิดกติกา นับเป็นการฝึกให้มีความซื่อสัตย์มากเกิน อีตัก อีจิดอีเขียน ก็เป็นการเล่นเกมที่ต้องมีความซื่อสัตย์เพราะถ้ามือของผู้เล่นไปกระทบก้อนหินหรือเมล็ดผลไม้ที่ใช้เล่น ทำให้เคลื่อนไหวไปนิดเดียวก็จะต้องยอม “ตาย” เพื่อให้ผู้เล่นคนอื่น ๆ เล่นต่อแม้ขณะที่มือกระทบนั้น คนอื่นจะไม่เห็นก็ตาม จึงเป็นการฝึกความซื่อสัตย์

ความรับผิดชอบ การเล่นเกมทุกชนิดเน้นการฝึกความรับผิดชอบต่อผู้เล่น เช่น การเล่นเกมเตะหุ่น เมื่อผู้เล่นเป็นคนวิ่งไล่ไปเตะใครเข้า คนนั้น ต้องหยุดนิ่งอยู่ในท่าที่กำลังกระทำในขณะนั้น จะเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนท่าไม่ได้ถ้าเคลื่อนไหวก็ต้อง “ตาย” และต้องเป็นคนไล่แทนผู้ไล่จะต้องหลอกล่อให้หุ่นยิ้มหรือหัวเราะ หากใครหัวเราะหรือเคลื่อนไหวจะต้องเป็นผู้ไล่แทนทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามกติกา

3. ด้านสังคม การเล่นเกมต่าง ๆ บทหรือประกอบการเล่น ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ ใช้เป็นของเล่น สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และความเชื่อของคนไทยสมัยก่อนเป็นอย่างดี ดังประเด็นต่อไปนี้

3.1. สภาพความเป็นอยู่และอาชีพของชาวบ้าน

3.1.1 สภาพความเป็นอยู่ของเด็ก เช่น การเล่นเกมอ้ายเข้ อ้ายโจง เป็นการเล่นที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ๆ ที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ และในน้ำนั้นมีจระเข้ เด็ก ๆ จึงนำเรื่องราวเกี่ยวกับจระเข้มาล้อเล่นเป็นการล้อเลียน

3.1.2 สภาพความเป็นอยู่ของผู้ใหญ่ เช่น การเล่นเกมจ้ำจี้ จะมีบทหรือแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่แบบสังคมไทยสมัยก่อน เช่น จ้ำจี้มะเขือเปราะ กล่าวถึงการอาบน้ำของหนุ่ม ๆ สาว ๆ เป็นการนิยมนำน้ำที่ทำวัด มีการใช้เรือเป็นพาหนะ

3.1.3 อาชีพหลักของคนไทย อาชีพทำนา ก็จะมีการเล่นเกมที่มีบทหรือกล่าวถึงข้าวและวัวควายที่ช่วยไถนา ดังบทหรือจากการเล่นเกมต่อไปนี้

วิธีข้าวสาร มีบทหรือกล่าวถึงข้าว ข้าวสาร ข้าวเปลือก และข้าวสุก

รวมอยู่ในบทเดียวกัน

ซ่อนหา มีบทหรือที่แข่งคนปิดตาไม่มีคำว่า “...พ่อแม่ทำนาอย่าให้ได้ผลดี... (ได้ข้าวเมล็ดเดียว)”

ย่ำตั้ง มีบทร้องกล่าวถึง แม่ควายมีท้อง นอกจากอาชีพทำนาแล้ว ก็ยังมีอาชีพอื่น ๆ อีก ได้แก่ อาชีพประมง อาชีพขายผลไม้ เช่น โพงพาง มีบทร้องกล่าวถึง ปลาตาบอดที่เข้าลอคโพงพาง อันเป็นเครื่องมือจับปลาของชาวประมง

ขายแตงโม มีบทเจรจา สมมุติผู้เล่นเป็นแตงโมมีผู้มาซื้อและพูดกับเจ้าของ

3.1.4 การละเล่นที่จัดอยู่ในประเภทการพนัน สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้ใหญ่ชอบเล่นการพนัน เด็ก ๆ ก็เล่นเอาอย่างผู้ใหญ่ด้วย เช่น การเล่นเกมลูกหิน ทอยกอง ล้อต๊อก ปั่นเปะ ในการเล่นเหล่านี้ ผู้ชนะจะได้สิ่งของต่าง ๆ จากผู้แพ้

4. ด้านความเชื่อ

ด้านความเชื่อนี้มีการละเล่นบางอย่างสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องไสยศาสตร์ เป็นต้นว่า การละเล่นที่มีการเชิญคนทรง เช่น

ย่ำตั้ง มีบทร้องว่า ย่ำตั้งเอ๋ย ลงมาเร็วรา ย้ายักหาปลา หาย่าฟันดำ
ฝนลงเล่นน้ำ ทะเลพาไป ได้เหล้าสองไห ไก่น้อยสองตัว
กระเทียมสองหัว ทำขวัญย่ำตั้ง

5. ด้านค่านิยม

ด้านค่านิยมจะเป็นค่านิยมเกี่ยวกับกิริยามารยาท ถือว่า ใครมารยาทดีเป็นคนมีบุญ จะมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย ใครมารยาททรามเป็นคนอาภัพ จะมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ดังบทร้องประกอบการเล่นจ้ำจี้ ดังนี้

จ้ำจี้มีคชนุน ใครมีบุญได้กินตำรับ
ใครฟุบหลับ ได้กินกะลา (หรือกินรงหมาเน่า)

ส่วนค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ถือว่าลูกเขยต้องมีความกตัญญูเต็มใจรับใช้แม่ยาย ดังบทร้องจ้ำจี้ที่ว่า

จ้ำจี้ดอกเข็ม มาเล็มดอกหมากราก
เป็นครกเป็นสาก ให้แม่ยายตำข้าว
เป็นน้ำเต้า ให้แม่ยายเลี้ยงซด
เป็นชะมด ให้แม่ยายฝนทา

นอกจากนี้ยังมีค่านิยมเกี่ยวกับการบวช โดยถือว่าแม่ที่มีลูกชาย ลูกชายต้องบวชให้แม่เห็น ชายผ้าเหลืองนับว่าเป็นกุศลอย่างยิ่ง ดังบทร้องจำใจดังนี้

จำใจ จำจวด

หาถูกไปบวชถึงวัดถึงวา...

ค่านิยมที่นับว่ามีในบทร้องของการละเล่นคือค่านิยมยกย่องผู้มีตำแหน่งสูง ถือว่าย่อมมีโอกาสได้ผลประโยชน์ดีกว่าผู้อยู่ในตำแหน่งต่ำ เห็นได้จากบทร้องประกอบการละเล่น ซักสาว ว่า

ซักสาวเอ๋ย	มะนาวโตงเตง
ขุนนางมาเอง	มาเล่นซักสาว
มือใครยาว	สาวได้สาวเอา
มือใครสั้น	เอาเถาวัลย์ต่อเข้า

คุณค่าด้านภาษา

ในการวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นทางด้านภาษา มีคุณค่า 2 แนว คือ คุณค่าด้านภาษา ในแง่วรรณศิลป์ และคุณค่าด้านภาษาในแง่การสื่อสาร ดังนี้

1. คุณค่าด้านภาษาในแง่วรรณศิลป์ หรือศิลปะการประพันธ์ จะมีการเขียนลักษณะ บทร้อยกรอง มีทั้งสัมผัสนอก สัมผัสใน และบางวรรคอาจปลอดสัมผัสก็มี ดังตัวอย่าง

จำใจ		
จำใจผลไม้	แดงไทยแดงกวา	ขนุนน้อยหน้า
พุทรามังคุด	ละมุดลำไย	มะเฟืองมะไฟ
มะกรูดมะนาว	มะพร้าวส้มโอ	ฟักแฟงแตงโม
ชโยให้ฮั่ว		

จากบทร้องข้างต้นก็จะมีลักษณะคล้องจอง วรรคละ 4 คำ ตำแหน่งของคำสัมผัสกันนั้น ไม่กำหนดตายตัว

2. คุณค่าด้านภาษาในการสื่อสาร ในการละเล่นที่มีบทร้องและบทเจรจาได้ตอบประกอบการละเล่นนั้น จะมีคำเรียกชื่อ คำบอกกริยาอาการต่าง ๆ เป็นการช่วยให้เด็กได้มีพัฒนาการทางภาษา เมื่อฝึกร้องเล่นบ่อย ๆ ก็จะได้ฝึกทักษะทางภาษาไปในตัว ส่วนบทเจรจาก็เป็นคำถาม คำตอบสั้น ๆ มีเนื้อความเป็นเรื่องราว และเป็นคำพูดในชีวิตประจำวันบ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่

แม่เอ๋ย
กินน้ำบ่อทราย
กินน้ำบ่อโสก
กินน้ำบ่อหิน
กินหัวกินหาง

กินน้ำบ่อไหน
ย้ายไปก็ย้ายมา
โยกไปก็โยกมา
บินไปก็บินมา
กินกลางตลอดตัว

ความสนุกของการเล่นเกมแม่หรือกินหางนี้ อยู่ที่ผู้เล่นได้ทำท่าย้ายโยกและเคลื่อนที่ ในขณะที่ว่าบทโต้ตอบไปด้วย ซึ่งช่วยให้เด็กรู้จักความหมายของคำกริยาต่าง ๆ ได้รวดเร็ว รวมทั้งได้เรียนรู้เรื่องการสื่อสารไปที่ละน้อย ชวนให้นึกสนุกที่จะสะสมคำในการใช้ภาษาไปเรื่อย ๆ และยังทำให้เด็กใช้ภาษาได้คล่องขึ้น

การฝึกใช้ภาษาจากการเล่นเกมที่ไม่มีบทร้องก็สามารถฝึกทักษะการสื่อสารให้กับเด็ก ๆ ได้ เช่น การเล่นเกมห้อยข้าวห้อยแกง เป็นการฝึกสนทนาโต้ตอบ การแสดงบทบาทสมมติเป็นพ่อแม่ นอกจากนั้นการใช้ภาษาในการเล่นทายปริศนา นอกจากจะเป็นการฝึกการสื่อสาร ยังเป็นการฝึกการคิดวิเคราะห์และพัฒนาทักษะทางการคิดและเป็นเครื่องมือส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็กได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

1. อะไรเอ๋ย	มีปาก ไม่มีฟัน กินข้าวทุกวันได้มากกว่าคน
คำตอบ	(ห้อยข้าว)
2. อะไรเอ๋ย	ไม่มีคน ไม่มีหัว มีแต่หน้า ถึงเวลาตีได้ดีเอา
คำตอบ	(กลอง)
3. อะไรเอ๋ย	เรือนสองเสา หลังคาสองตับ นอนไม่หลับลุกขึ้นร้องเพลง
คำตอบ	(โกเข็น)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่า บทร้องและบทสนทนาประกอบการเล่นเกมพื้นบ้านไทยนี้มีคุณค่าทางด้านภาษา ทั้งด้านวรรณศิลป์ และด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี

คุณค่าของการเล่นเกมนี้ ทวี สมหวัง (2531, หน้า 134-136) ได้รวบรวมการเล่นของเด็กเขตจังหวัดเชียงรายพร้อมทั้งวิเคราะห์การเล่น พบว่า มีประโยชน์ดังนี้

1. ด้านร่างกาย ช่วยก่อให้เกิดพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อทุกส่วนทั้งแขน ขา เป็นการบริหารร่างกายไปในตัว โดยเฉพาะเกมการเล่นกลางแจ้ง ถือเป็นการฝึกทักษะทางด้านร่างกายด้านต่าง ๆ ดังนี้

ความว่องไว เช่น การเล่นเกม ตีไม้เคาะ แคน ตาล่อง บอลบ่า กาฟักไข่ โอชัน ฯลฯ

การบังคับกล้ามเนื้อ เช่น ลีกลี้อย่างก้ำกึ่ง ก๊อบแก๊บ ฯลฯ

ความว่องไว เช่น การเล่นเกมตี ไม้เคาะ แคน ดาต่อง บอลบ่า กาฟักไข่ โอชัน ฯลฯ
การบังคับกล้ามเนื้อ เช่น ลิกไม้อย่างกำเริบ ก๊อบแก๊บ ฯลฯ

ความแม่นยำ เช่น ขว้างบ่าก่อน ตีคมะขาม ตี บ่าบ่า ลูกข่าง บ่าทบ ฯลฯ

2. ด้านอารมณ์ การเล่นเกมทุกชนิด มีจุดประสงค์เพื่อความสนุกสนานเมื่อเด็กมีความสนุกสนานก็เท่ากับเป็นการพัฒนาการทางด้านอารมณ์ด้วย และฝึกทักษะด้านอารมณ์ส่วนต่าง ๆ เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมีศีลธรรมอันดี ความมีสมาธิ และความซื่อสัตย์

3. ด้านสังคม การเล่นเกมของเด็กเกือบทุกอย่าง มักเป็นการเล่นกันเป็นกลุ่ม ๆ เป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีระเบียบและสันติ

4. ด้านสติปัญญา การเล่นเกมหลายอย่าง ต้องอาศัยสติปัญญาจึงจะชนะฝ่ายตรงข้ามเป็นการฝึกทักษะด้านสติปัญญาควบคู่กันไป ดังนี้

ฝึกการใช้ปฏิภาณไหวพริบ เช่น เกมเปิด ต่อไก่ ซ่อนของ ปิดแอบ มอญซ่อนผ้า ฯลฯ

ฝึกการใช้ด้านภาษา เช่น จี๋หย่ง ลิกจุงจา ปริศนาคำทาย เกี้ยวสาว ฯลฯ

ฝึกการใช้ด้านการสังเกต เช่น ขุดจิ้งจอก เก็บดอกจิว เก็บแมงมัน ซ่อนของ ปิดแอบ ฯลฯ

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเล่นเกมพื้นบ้านของไทยถึงแม้แต่ละท้องถิ่นจะมีภาษาถิ่นใช้ต่างกัน แต่การเล่นเกมต่าง ๆ ก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะลักษณะการเล่น การเล่นเกมพื้นบ้านไทยนอกจากจะส่งเสริมทักษะทางภาษาแล้วยังส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้กับผู้เล่นด้วย หากเราสามารถนำความรู้และวิธีการของการเล่นเกมต่าง ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปัจจุบัน โดยเฉพาะครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา น่าจะเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างเต็มที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นเกมพื้นบ้านล้านนาและการเล่นเกมพื้นบ้านไทย

ผะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเล่นของเด็กไทย ภาคกลาง โดยรวบรวมลักษณะของการเล่นเกมของเด็กไทยและคุณค่าของการเล่นเกมของเด็กไทย พบว่า การเล่นเกมของเด็กไทยมีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของไทย และลักษณะที่เป็นสากล ซึ่งเด็กชาติต่าง ๆ นิยมเล่นเหมือน ๆ กัน มีทั้งการเล่นประเภทกลางแจ้งและประเภทในร่ม เด็ก ๆ ชอบเล่นกันเป็นหมู่คณะมีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกติกาการเล่นวัสดุที่ใช้เป็นวัสดุที่หาง่าย ในท้องถิ่น การเล่นเกมของเด็กไทยมีคุณค่าทั้งทางด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม และด้านภาษา

อรชร อำจันทร์ (2526) ได้ศึกษารวบรวมเกมพื้นเมืองทั้งสี่ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 200 เกม โดยนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยร้อยละ และ

นำมาเรียบเรียง ผลการวิจัยพบว่า เกมพื้นเมืองของไทยส่วนใหญ่มีลักษณะดังนี้ คือทักษะที่ใช้ในการเล่นเป็นทักษะในการเคลื่อนไหวเบื้องต้น มีรูปแบบการเล่นแตกต่างกัน ส่วนใหญ่เล่นเป็นกลุ่มที่กลางแจ้ง มีกฎ กติกา และอุปกรณ์การเล่น ไม่มีบทร้องประกอบและสามารถเล่นได้ทุกโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทวี สมหวัง (2531) ที่ได้ศึกษาสำรวจและรวบรวมการเล่นของเด็กในเขตจังหวัดเชียงราย โดยแบ่งออกเป็นประเภท คือ ประเภทเกมเริ่ม ประเภทเล่นกลางแจ้ง ไม่มีบทร้องประกอบ ประเภทเล่นกลางแจ้งมีบทร้องประกอบ ประเภทเล่นในร่มไม่มีบทร้องประกอบ ประเภทเล่นในร่มมีบทร้องประกอบ ประเภทเล่นได้ทั้งกลางแจ้งและในร่มไม่มีบทร้องประกอบ ประเภทเล่นได้ทั้งกลางแจ้งและในร่มมีบทร้องประกอบ และประเภทเบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ยังสรุปคุณค่าการเล่นของเด็ก พบว่า การเล่นของเด็กส่วนใหญ่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

พรรณี สุวดี (2527) ได้ศึกษามโนทัศน์ทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของเด็กภาคเหนือกับกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ผลการศึกษาพบว่า มโนทัศน์ทางจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนด้านกิจกรรมการเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือกับกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536) ซึ่งได้ศึกษาผลของการใช้เกมการเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคม ด้านการเคารพต่อระเบียบวินัยในตนเองและกลุ่ม ด้านการแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม ด้านการมีมารยาทวินัยในตนเองและกลุ่มด้านการแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม ด้านการมีมารยาทในทางสังคม ด้านการแสดงความรับผิดชอบและมีลักษณะเป็นผู้นำ และด้านการช่วยเหลือผู้อื่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยทดลองสอนนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เป็นเวลา 6 สัปดาห์เท่ากัน พบว่า (1) นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนทักษะทางสังคมในด้านการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่มไม่แตกต่างกัน (2) นักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะทางสังคมในด้านการมีมารยาททางสังคม การแสดงความรับผิดชอบ และมีลักษณะความเป็นผู้นำการช่วยเหลือผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) นักเรียนกลุ่มทดลองมีสังคมมิติสูงกว่ากลุ่มควบคุม

มาลี วิริยา (2528) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการเล่นของเด็กไทยภาคเหนือ กรณีศึกษาหมู่บ้านทุ่งแดง ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยการรวบรวมการเล่นของเด็กที่ปรากฏในช่วง พ.ศ.2458 – 2527 ผลการศึกษา พบว่า การเล่นของเด็กไทยภาคเหนือมีการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทภาคเหนือมาเป็นโครงสร้างที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองมากขึ้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการเล่นของเด็กไทยภาคเหนือ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง และปัจจัยทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกหมู่บ้าน ส่วนในด้านผลของการเล่นของเด็กไทยภาคเหนือที่มีต่อสังคมพบว่า การเล่นของเด็กไทยภาคเหนือสามารถตอบสนองความต้องการทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล

วิจารณ์ ปนาทกุล (2530) ได้ศึกษาแนวทางในการนำการเล่นของเด็กไทยบางอย่างไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ในกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้พิจารณาคัดเลือกการเล่นใน 2 ขั้นตอน คือ ความเหมาะสมในตัวของการเล่นเองและความเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กนักเรียน และนำการเล่นดังกล่าวมาวิเคราะห์คุณค่า โดยใช้เกณฑ์สมรรถภาพการเรียนรู้ของกาเย์ โดยอาศัยข้อมูลจากการเล่น กฎ กติกาการเล่น และทักษะที่เด่นชัดจากการเล่นมาเป็นเกณฑ์ ผลการศึกษา พบว่า การเล่นของเด็กไทยมีคุณค่าตามสมรรถภาพการเรียนรู้ 5 ประการของกาเย์ และยังสามารถเชื่อมโยงกับวิธีเรียนป่นเล่น นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ ซึ่งสามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ 3 แนวทาง คือ (1) เลือกใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตรงตามเนื้อหาในบทเรียนและสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ (2) เลือกใช้เป็นกิจกรรมเสริมบทเรียน (3) เลือกใช้จัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน

จิตนาพร อากาศเมฆ (2532) ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลการเตรียมความพร้อมทางการเรียนวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนด้วยชุดการเล่นพื้นบ้านกับการสอนด้วยวิธีปกติในจังหวัดพิษณุโลก ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยชุดการเล่นพื้นบ้านมีผลของความพร้อมทางการเรียนวิชาภาษาไทยสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จงจิต คำสิม (2535) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบความพร้อมทางการเรียนภาษาไทยและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการฝึกทักษะโดยวิธีการเล่นพื้นบ้านของไทยกับวิธีการฝึกทักษะตามคู่มือครูของกระทรวงศึกษาธิการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นเด็กเล็ก จังหวัดขอนแก่น จำนวน 60 คน ผลการทดลองพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะโดยวิธีการเล่นพื้นบ้านของเด็กไทยกับกลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะตามคู่มือของกระทรวงศึกษาธิการ มีความพร้อมทางการเรียนภาษาไทยและความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิภาภรณ์ ศิสมโชค (2535) ได้ศึกษาความพร้อมของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยเกมการศึกษาที่ใช้กิจกรรมทางกาย และกลุ่มที่ได้รับการฝึกด้านเกมการศึกษาตามแผนการจัดประสบการณ์ พบว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยเกมการศึกษาที่ใช้กิจกรรมทางกาย มีความพร้อมทางคณิตศาสตร์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกด้วยเกมการศึกษาตามแผนการจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ รัตนา นมจินตสุข (2539) ที่ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทย ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทยมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จากผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นว่าการละเล่นพื้นบ้านของไทยนั้นมีลักษณะการเล่นที่ สอดแทรกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดกันมา นับร้อยปี และยังมีคุณค่าและประโยชน์มากมาย ทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสังคม คุณค่าทางภาษา นอกจากนี้หากครูผู้สอนสามารถนำการละเล่นพื้นบ้านไทยในแต่ละท้องถิ่นไปปรับใช้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาแล้วนอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะทางร่างกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางสติปัญญาแล้วนั้น ยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ภาคภูมิใจกับวัฒนธรรม ของไทยอีกด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved